

УДК 330.82:334

Сазонець О. М., д.е.н., проф. (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **Куряча Н. В., ст. викладач** (Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара)

ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЧИННИКІВ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Розглянуто сутність лібералізації та її вплив на підприємницьку діяльність в Україні. Проведено аналіз головних нормативних актів в сфері лібералізації підприємницької діяльності та напрямів роботи неурядових організацій в цій сфері. Визначено важливість соціальних складових лібералізації, зокрема системи пенсійного забезпечення.

Ключові слова: лібералізація, підприємництво, нормативні акти, організації, соціальні складові, пенсійне забезпечення.

Вступ. Лібералізація (від лат. *liberalis* – вільний) – форма економічної політики є комплексом заходів, спрямованих на сприяння економічній діяльності, поступове скасування наявних обмежень у зовнішній торгівлі, зниження ставок ввізного та вивізнього мит, надання тарифних пільг під час здійснення зовнішньоекономічних операцій. Це процес розширення волі економічних дій суб'єктів підприємницької діяльності, зняття обмежень на фінансово-економічну діяльність, розкріпачення підприємництва [2].

Аналіз останніх досліджень. Проблема вдосконалення економічного механізму розбудови соціальної держави та розвитку підприємництва в Україні приділяли увагу такі відомі науковці як: О.І. Амоша, Т.В. Гринько, Н.Б. Кушнір, М.В. Мальчик, М.В. Мельникова, І.І. Павленко, К.С. Салига, А.Г. Семенов, О.М. Ястремська та ін. Ці науковці заклали методологічні основи досліджень корпоративної економіки та підприємництва в контексті залучення інвестицій, інновацій, капіталів з їх подальшою реалізацією, як складової соціальної економіки. Безпосередньо дослідження соціальних аспектів розбудови економіки та створення сучасної системи пенсійного забезпечення досліджували Л.І. Безтелесна, О.І. Бобир, С.П. Калініна, Г.В. Назарова, О.Ф. Новікова, І.Л. Сазонець, С.Е. Сардак. Проведення подальших досліджень соціальних процесів може стати цікавим саме з точки зору імплементації

загальноприйнятих європейських підходів реформування пенсійної системи як складової частини лібералізації підприємницької діяльності та вдосконалення системи соціального забезпечення.

Постановка завдання. У ширшій трактовці «лібералізація» означає послаблення державного контролю над різними видами діяльності. У цілому, лібералізація стосується пом'якшення тих чи інших умов суспільного життя, або в цілому соціальної або економічної політики. Лібералізація ж в умовах авторитарних режимів може передувати демократизації. Найчастіше цей термін використовується для позначення економічної лібералізації, особливо лібералізації торгівлі та лібералізації ринкового капіталу. Хоча економічна лібералізація часто пов'язана з приватизацією, це можуть бути і два абсолютно різні процеси. Наприклад, Європейський союз лібералізував ринок газу та електроенергії, заснованого на системі конкуренції, але деякі з провідних європейських енергетичних компаній (EDF і Vattenfall) залишаються частково або повністю в державній власності[4]. Не дивлячись на багатогранність цього процесу – лібералізація завжди спрямована на поліпшення соціальних умов господарювання та соціалізації суспільно-економічного життя. Серед різних сфер соціальної діяльності останнім часом в Україні особлива увага приділяється системі пенсійного забезпечення, тому метою статті є більш уважне дослідження саме цього процесу [3].

Результати дослідження. Як вже зазначалось, лібералізація охоплює багато сфер економічної діяльності країни, але практично завжди вона стосується зрушень в соціальній сфері та вільного розвитку приватної ініціативи та підприємництва. Основні проблеми соціальної політики України, вирішення яких повинно сформувати основи лібералізації в економіці подано на рис. 1.

Основна хвиля рішень щодо сприяння економічній свободі в Україні була сформована у 2005–2009 рр. Серед цих заходів доцільно виокремити:

- Указ Президента України «Про лібералізацію підприємницької діяльності та державну підтримку підприємництва» від 12 травня 2005 р. № 779/2005, відповідно до якого ініційовано процеси створення більш сприятливих умов для розвитку підприємництва в Україні на засадах непорушності права приватної власності, дотримання добросовісної конкуренції та обмеження монополізму;

правового поля для контролюючих органів, вичерпне коло їх повноважень, прав, обов'язків, відповідальності суб'єктів господарювання під час здійснення державного нагляду (контролю); містить норми, основна мета яких полягає у забезпеченні балансу між безпекою господарської діяльності та дотриманням суб'єктами господарювання норм законодавства, унеможливлення зловживань та корупційних дій з боку контролюючих органів;

- Указ Президента «Про деякі заходи щодо вдосконалення регулювання підприємницької діяльності» від 28 квітня 2007 р. № 363/2007, відповідно до якого суттєво спрощено доступ до інформації, необхідної суб'єктам господарювання для здійснення господарської діяльності, зокрема про державне та комунальне майно, яке пропонується до відчуження або передачі в оренду;

- Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 1 червня 2007 р. № 1775-III, який уточнив види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, порядок його проходження, посилив державний контроль у сфері ліцензування та відповідальність за порушення законодавства у цій сфері;

- Концепцію вдосконалення державного регулювання господарської діяльності (затверджена Указом Президента України від 3 вересня 2007 р. № 816/2007), в якій цю складову державної політики визнано неефективною, а рівень податкового навантаження на підприємницькі структури – надлишковим.

На теренах України лібералізацією підприємницької діяльності активно займаються не тільки органи державної влади, але й неурядові інституції [5, 6, 7]. Неурядові та міжнародні інституції мають значний вплив на лібералізацію підприємницької діяльності. Зокрема, відома Програма «Розвиток комерційного права в Україні» (CLPU), яка має на меті посилити нормативно-правове середовище і систему господарських судів, що, в свою чергу, повинно покращити загальний бізнес-клімат в Україні.

Основні цілі програми наступні:

- продовження розробки, прийняття та введення в дію сучасних комерційних нормативно-правових актів у таких сферах, як корпоративне управління і права акціонерів, володіння майном, банкрутство, окремі питання оподаткування, інвестиційна діяльність тощо;

- надання допомоги правовим експертам, підприємцям і громадськості у використанні системи комерційного законодавства шляхом проведення всебічної підготовки й інформування про комерційні закони, справи та процеси.

Основні компоненти проекту:

1. Лібералізація господарської діяльності та полегшення інвестування. Започаткування бізнесу, ліцензування, вихід із бізнесу. Закони і підзаконні акти у цій сфері включають масу суперечностей, невідповідностей і упущень. Багато положень не відповідає європейським і міжнародним стандартам. Тому завданням ЦКП є усунення та мінімізація таких недоліків, а також зняття суперечностей через формування належної судової практики шляхом проведенням публічних інформаційних заходів за участю суддів, юристів, науковців тощо.

2. Закони про компанії та корпоративне управління. ЦКП співпрацює з Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку у сфері запровадження загальноприйнятих принципів корпоративного управління. Також ЦКП продовжує брати активну участь у роботі громадських органів (експертних рад), утворених при комісії з метою незалежної професійної експертизи регуляторних актів. ЦКП розробляє необхідні законопроекти про компанії, корпоративне управління та захист прав акціонерів, і забезпечує пришвидшення їх прийняття й належне введення в дію.

3. Захист прав інвесторів, вдосконалення системи правового захисту. Здатність боржника уникати зобов'язань, труднощі із встановленням майнових прав, брак захисту прав власності та контрактних прав, брак перешкоди до недружнього поглинання тощо – це тільки невеликий перелік завдань і проблем, що потребують нагального вирішення. Задля цього ЦКП працює над:

- зміною законодавства, починаючи з Цивільного та Господарського кодексів для запровадження належної системи правового захисту;
- розробкою відповідної законодавчої бази для регулювання майнових відносин, забезпеченням гарантій прав власності, а також здійсненням надійної і прозорої системи реєстрації майнових прав і обтяження такого майна;
- усуненням правової дискримінації приватного сектора на користь держави шляхом відміни правових пільг для підприємств, створених за участю держави і муніципальних органів, у випадку їх банкрутства чи прискороного стягнення боргів.

Однак незважаючи на низку рішень, що позитивно вплинули на економічну свободу, були й такі, що мали прямо протилежний ефект. До таких рішень слід віднести:

- постанову Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2008 р. №1118 «Про внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України

від 16 березня 2000 р. № 507», якою заборонено суб'єктам малого підприємництва, що застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, нараховувати та сплачувати до Державного бюджету України податок на додану вартість; ця постанова суперечить нормам чинного національного законодавства, де-факто та де-юре спрямована на знищення спрощеної системи оподаткування, що застосовується виключно суб'єктами малого підприємництва;

- постанову Кабінету Міністрів України «Про сплату внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності, які обрали особливий спосіб оподаткування» від 14 квітня 2009 р. № 366, що порушує норми ст. 21 Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а також ст. 18 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», якою чітко визначено, що розмір страхових внесків встановлює Верховна Рада України, а Кабінет Міністрів України, у свою чергу, лише вносить пропозиції про їх розмір разом із проектом закону про Державний бюджет України на наступний рік;

- Закон України «Про внесення змін до деяких законів України з метою поліпшення стану платіжного балансу України у зв'язку із світовою фінансовою кризою» від 4 лютого 2009 р. № 923-VI, який ввів тимчасове 13-відсоткове мито на імпорт та ін.

Висновки. Таким чином, можна побачити, що серед сфер діяльності в економічній та суспільній сфері, які не набули значного прогресу як чинники лібералізації підприємницької діяльності має місце система пенсійного забезпечення. Не дивлячись на значний термін реформування пенсійної системи, в Україні практично не набули поширення накопичувальні схеми страхування та відсутні спеціальні механізми для реалізації пенсійного забезпечення підприємців та самозайнятого населення. Ці аспекти потребують додаткової уваги науковців в контексті реалізації сукупності соціальних чинників соціалізації підприємницької діяльності.

1. Мельниченко О. Структурні зрушення в національній економіці як об'єкт та результат державної структурної політики / О. Мельниченко, В. Миколок // Публічне управління: теорія та практика [Текст]. – 2012. – № 4. – С. 131–135.
2. Васіна А. Структурна трансформація національної економіки України як чинник модернізації інституційного базису її розвитку / А. Васіна, А. Мельник // Журнал європейської економіки [Текст]. – 2010. – Том 9. – № 1. – С. 37–58.
3. Бойко О. Особливості розвитку структурно-динамічних зрушень в економіці України [Текст]/ О. Бойко // Національне господарство України: теорія

та практика управління: зб. наук. праць. – К. : Рада з вивчення продуктивних сил України, 2008. – С. 29–36. **4.** Геєц В. Проблемность структурных трансформаций экономики стран с развивающимися рынками [Текст] / В. Геєц // Економіка и прогнозування.– 2009. – №1. – С. 54–58. **5.** Поліщук О. Структурні зрушення в господарському комплексі регіону та напрями їх регулювання : автореф. дис. ... к. е. н. : спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / О. Поліщук.– К., 2009. – 22 с. **6.** Лукашук В. Галузеві структурні зрушення розвитку підприємницького сектору України [Текст] / В. Лукашук // Економічні інновації: Зб. наук. пр.– Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2015. – Вип. 59. – С. 202–218. **7.** Кашуба Я. Розвиток підприємництва в Україні: стратегія та механізми [Текст] : монографія / Я. Кашуба ; Ін-т регіон. дослідж. НАН України. – Львів : Апріорі, 2013. – 398 с. **8.** Концепція Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014 – 2024 рр. [Ел. ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/641-2013-%D1%80> (дата звернення: 10.09.2015). **9.** Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [Ел. ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4618-17/paran3#n3> (дата звернення: 10.09.2015). **10.** Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва» // Головне управління статистики. – 2013. – 243 с.

Рецензент: д.е.н., професор Сазонець І. Л. (НУВГП)

Sazonets O. M., Doctor of Economics, Professor (National University of Water Management and Nature Resources Use, Rivne), **Kuriacha N. V., Senior Lecturer** (Oles Honchar Dnipropetrovsk National University)

LIBERALIZATION OF BUSINESS IN THE CONTEXT OF THE PENSION FACTORS

The essence of liberalization and its impact on business in the Ukraine was reviewed. The analysis of the basic regulations on the liberalization of business activities and areas of work of NGOs in this field was conducted. The importance of social aspects of liberalizations, in particular the pension system were determined.

Keywords: liberalization, entrepreneurship, regulations, organization, social aspects, pensions.

Сазонец О. Н., д.э.н., проф. (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно), **Куряча Н. В., ст. преподаватель** (Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара)

ЛИБЕРАЛИЗАЦИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В КОНТЕКСТЕ ФАКТОРОВ ПЕНСИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ

Рассмотрена сущность либерализации и ее влияние на предпринимательскую деятельность в Украине. Проведен анализ основных нормативных актов в сфере либерализации предпринимательской деятельности и направлений работы неправительственных организаций в этой сфере. Определена важность социальных составляющих либерализации, в частности системы пенсионного обеспечения.

Ключевые слова: либерализация, предпринимательство, нормативные акты, организации, социальные составляющие, пенсионное обеспечение.
